

BİYOĞÜVENLİK KURULU'NA SUNULMAK ÜZERE SOSYO-EKONOMİK DEĞERLENDİRME KOMİTESİ TARAFINDAN HAZIRLANAN RAPOR

KONU: H7-1 Şeker Pancarı Çeşidi

Bu rapor, genetik olarak değiştirilmiş H7-1 Şeker Pancarı çeşidinin Türkiye'de yem olarak piyasaya sunulması için yapılan müracaatın sosyo-ekonomik değerlendirmesidir.

1. HALK SAĞLIĞI AÇISINDAN DEĞERLENDİRME

Ülkemizde şeker üretimi şeker pancarından yapılmakta olup elde edilen pancar, fabrikalarda işlenerek iç tüketimin ihtiyaç duyduğu şeker üretilmekte hatta bir miktar şeker ihracatı da gerçekleştirilmektedir.

Yem sanayinde şeker pancarı ve melas kullanımı

Şeker fabrikalarında insan tüketimine sunulan şeker yanında hayvan beslemede kullanılmak üzere şeker pancarı posası ve melas gibi değerli yem maddeleri yan ürün olarak üretilmekte ve yem değeri ile karşılaştırılınca oldukça ucuz bir fiyatla hayvan yetiştiricilerine sunulmaktadır. Laksatif özelliğinden dolayı ruminant hayvanların rasyonlarına %10, kanatlı rasyonlarına da %2-5 oranında katılabilmektedir. İştah artırıcı özeliğe sahip olan melas, pelet yapımında yapıştırıcı olarak yem, proteince zengin yemlerin saklanmasında karbonhidrat kaynağı olarak, saman gibi lezzetsiz ve kalitesiz yemlerin tüketimini kolaylaştırmak için de uygundur.

Halk sağlığı açısından GD bitkilerle ilgili olarak araştırılması gereken bir konu şeker pancarı üretiminde glifosinat türevi herbisitlerin kullanımınıdır. Yabancı otlar, tarımı yapılan bitkilerin verimini olumsuz yönde etkilemektedir. Glifosinat amonyum herbisiti özellikle soya, mısır ve kanola gibi tohumların üretiminde yabancı otlarla mücadelenin yapılmasında önemli yer tutmaktadır. Bu herbisitler, yabancı otların üremesini engelleyerek çiftçiye başta iş gücü ve ekonomik anlamında büyük faydalar sağlamaktadır. Ancak; bu durum, herbisitlerin çiftçiler tarafından yoğun olarak kullanımına sebep olduğundan çevre kirliliğine yol açmaktadır. Glifosinat türevi herbisitler tüm dünyada yaygın olarak kullanılmakta olup nehirler için en önemli kirliliğe sebebiyet vermektedirler (Cox, 1998). Şeker pancarı üretiminde glifosinat kullanımı ile ilgili yeterli sayıda yayın bulunmamasına rağmen genelde bu herbisitinin kullanımı konusunda ciddi tartışmalar bulunmaktadır (Cox, 1998). Bu herbisitinin *pat* geni taşıyan transgenik soya ve mısırla beslenen hayvanların et ve ürünlerinde kalıntı

yaptığı bilinmektedir (EFSA 2009). Transgenik bitkilerin farklı memeli hayvanlarda akut ve kronik semptomlarının ortaya çıkması için toksikolojik testlerinin de uzun süreli yapılması (2 yıl) ayrı bir önem arz etmektedir. Sıçanlarda yapılan 90 günlük bir çalışmada 3 GD mısır çeşidinde (NK603, MON810 ve MON 863) sağlık risklerine sebep olacak kadar pestisitlerin bulunduğu bildirilmiştir (De Vendomois ve ark. 2009). Bazı yemlerde 400 ppm kalıntıya izin verilmektedir (Gasnier ve ark. 2009). İnsan hücre hatlarında yapılan bir çalışmada glifosinat herbisitinin hücrelerde toksik etki gösterdiği bildirilmiştir (Gasnier ve ark. 2009). Aynı çalışmada, 5 ppm glifosinat konsantrasyonunun hücrelerde DNA'ya zarar verdiği bildirilmiştir. Kanada'da 2011 yılında yapılan bir çalışmada hamile olmayan kadınların serumlarında glifosinata rastlanıldığı bildirilmiştir (Aris ve Leblanc, 2011). Yapılan bu çalışma, herbisit kullanımının ne derece önemli ve yaygın olduğunu ve halk sağlığı açısından risk olabileceğini göstermektedir.

2. SOSYO-EKONOMİK DEĞERLENDİRME

2.1. GİRİŞ

Şeker (sakaroz) yüzyıllardır insan hayatının vazgeçilmez bir tat unsuru olup bir çok bitkinin bünyesinde bulunur. Dünyada üretilen şekerin yaklaşık %75'i şeker kamışından, %25'i ise şeker pancarından elde edilmektedir.

Şeker kamışı, dünyada tropikal ve yarı tropikal bölgelerde yetiştirilmektedir. Bu nedenle ülkemizde şeker kamışı tarımı yapılmamaktadır. Şeker kamışının bünyesinde yaklaşık olarak %12-16 şeker bulunur (www.konyaseker.com.tr). Şeker pancarı ise dünyada, ülkemizin de dahil olduğu ılıman iklime sahip kuşakta yetiştirilmektedir. Şeker pancarının yapısında %90-95 öz suyu vardır ve bunun %15-18'i şekerden (sakaroz) meydana gelmektedir (www.konyaseker.com.tr).

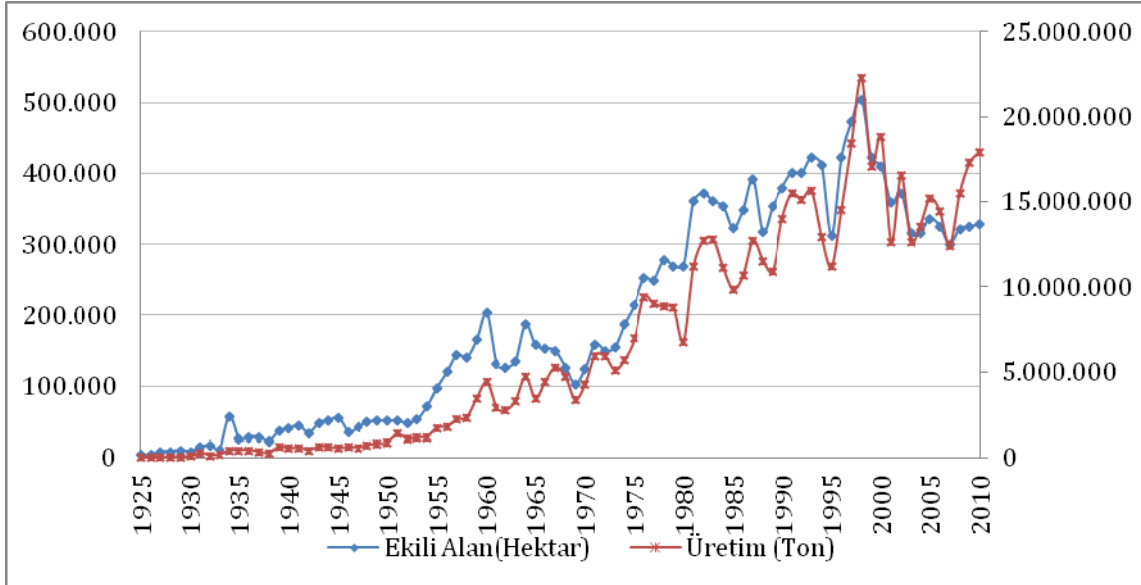
Ülkemizde şeker üretimi şeker pancarından sağlanmaktadır. Bundan dolayı ülkemiz için stratejik bir tarım ürünüdür. Dünya'da şeker kamışından üretilen şekerin ton fiyatı 300 dolar civarındadır. Pancardan üretilen şeker de ise fiyat 500-750 dolar arasında değişmektedir. Dolayısıyla şeker kamışından üretilen şeker daha ucuz olmakta ve şeker pancarının rekabet gücü düşmektedir. Ülkemiz şeker pancarı üretiminde dünyada ilk 5 ülke arasında yer aldığından, ulusal tarım politikası doğrultusunda pancar üretimini korumak önemli bir yer tutmaktadır.

Şeker Pancarı Üretimi

1925-2010 dönemi şeker pancarı ekim alanlarına ait değerler incelendiğinde 1980 yılına kadar artış görülmektedir. 1980-1995 yılları arasında şeker pancarı ekim alanı 300.000–400.000 hektar aralığında dalgalı bir şekilde seyretmektedir. 1995-2000 döneminde 400.000 hektarın üzerine çıkmıştır. 2001 yılında yürürlüğe giren 4634 sayılı Şeker Kanunu uyarınca yürütülen politikalar nedeniyle ekim alanı azaltılarak 325.000 hektar civarında seyretmektedir.

Üretim miktarı ise 1965 yılına kadar 5 milyon tonun altında seyretmiştir. Bu tarihten sonra ekim alanına paralel olarak üretim miktarı da giderek artan bir seyir izlemiştir. 2000 yılından itibaren 15 milyon ton civarında üretim gerçekleşmiştir.

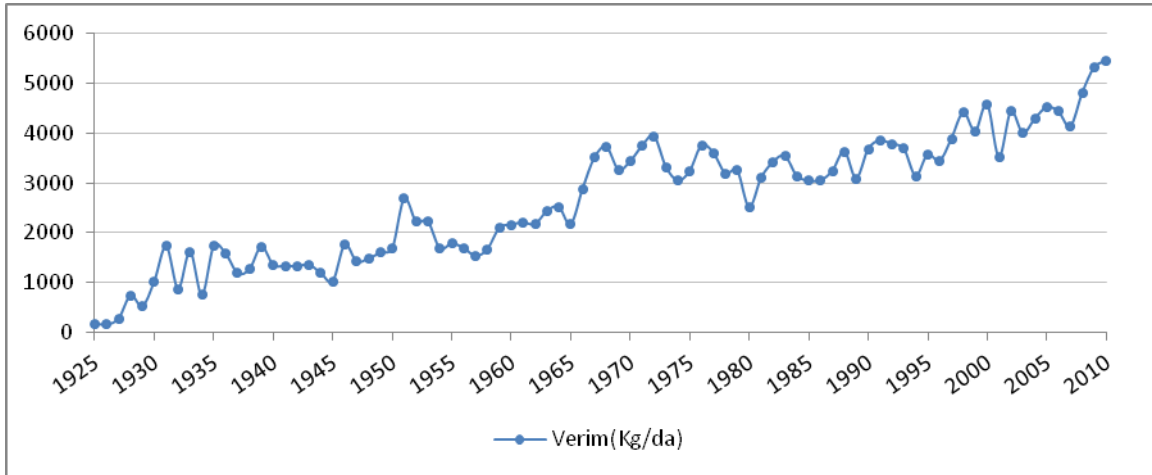
Şekil: 1925-2010 Dönemi Şeker Pancarı Ekilen Alan ve Üretimi

Kaynak: İstatistik Göstergeler 1923-2010, www.tuik.gov.tr

Ortalama dekara verimimiz 1925 yılından günümüze kadar tarım teknolojisinin gelişmesine bağlı olarak dikkat çekici bir verim artışı görülmektedir. Bu artış üç döneme ayrılabilir. 1925-1965 döneminde verimlilikte bir artışın olduğu gözlenmektedir. 1966-1968 yıllarında tarımdaki yapısal değişimle birlikte yaklaşık 1600 kg/da verim artışı sağlanarak 3500 kg/da verime ulaşılmıştır. Takip eden 30 yıllık dönemde yaklaşık verim 3000-4000 kg/da arasında dalgalanma göstermiştir. 1998 yılından itibaren kullanılan tohumluğun kalitesinin ve diğer tarımsal girdilerin artmasının sonucu verim 4000- 5000 kg/da arasında gerçekleşmiştir. 2009 yılından itibaren verim 5000 kg/da aşmıştır.

Şekil: 1925-2010 dönemi şeker pancarı verimi (Kg/da)

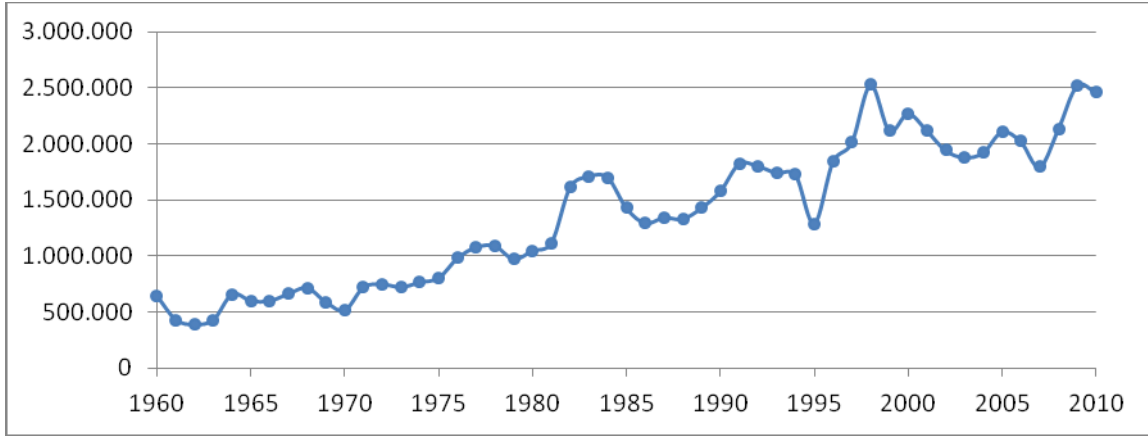

Kaynak: İstatistik Göstergeler 1923-2010, www.tuik.gov.tr

Türkiye'nin Şeker Üretimi

Türkiye şeker ihtiyacını iklim şartları ve yetiştirme koşullarına bağlı olarak şeker pancarından sağlamaktadır. Bu amaçla Türkiye'de şeker üretimindeki ilk teşebbüs Uşak'lı Molla Ömeroğlu Nuri (Şeker) adında bir çiftçi tarafından başlatılmıştır. Cumhuriyetin ilk şeker fabrikasının temeli 6.11.1925 tarihinde atılmıştır. Uşak'ta Şeker Fabrikası kurma çalışmaları devam ederken yine aynı yıllarda İstanbul'da da özel şahısların ve bazı milli bankaların katılımı ile 22 Aralık 1925 tarihinde Alpullu Şeker Fabrikasının temeli atılarak onbir ayda fabrikanın montajı bitirilmiş ve 26.11.1926 tarihinde fabrika işletmeye açılarak ilk Türk şekerini üretilmiştir. Bu ilk üretimden 20 gün sonra Uşak'taki fabrika 17.12.1926 tarihinde işletmeye açılmıştır. Bu iki fabrikanın faaliyete geçmesiyle Türkiye'nin şeker üretimi başlamıştır (www.turkseker.gov.tr). 1960 yılından bu güne kadar olan şeker üretimimizin yıllara göre dağılımı aşağıdaki şekilde verilmiştir.

Şekil: 1960-2010 Dönemi Şeker Üretimi (Ton)

Kaynak: İstatistik Göstergeler 1923-2010, www.tuik.gov.tr

Türkiye’de 33 tane şeker pancarından şeker üreten fabrika bulunmaktadır. Bu fabrikaların büyük bir kısmı kamuya aittir. Ayrıca nişasta bazlı şeker üreten 6 adet özel fabrika bulunmaktadır (www.sekerkurumu.gov.tr/fabrikalar.aspx).

Aşağıdaki tabloda pazarlama ile ilgili son sekiz yıllık verilere yer verilmiştir. İşlenen pancardan elde edilen şekerin oranı %14’dür. Üretilen şekerin belirtilen dönemde ortalama %13,4’ü ihraç edilmiştir. İthalat ise çok az miktarda gerçekleşmektedir.

Tablo: Pazarlama Yılları İtibariyle Pancar Şekeri Verileri

	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10
İşlenen Pancar (Bin ton)	15.824	12.394	13.302	14.676	13.742	12.122	15.182	16.982
Şeker Üretimi (Bin ton)	2.157	1.762	1.940	2.070	1.845	1.708	2.152	2.531
Yurtiçi Satışlar(Bin ton)	1.636	1.618	1.700	1.713	1.901	1.684	1.828	2.158
Yurtdışı Satışlar (C Şekeri) (Bin ton)	259	364	178	256	217	178	185	241
Yurtdışı alımlar (bin ton)	1.2	0.7	0.6	3.9	7.4	4.2	4.3	4.3
Ortalama Satış Fiyatı(TL/Kg)	1,26	1,43	1,56	1,45	1,51	1,62	1,72	1,78

Pazarlama Yılı (1 Eylül - 31 Ağustos)

Melas

Şeker üretim işlemlerinde son şeker santrifüjlerinden çıkan nihai şurup melastır. Melasın kuru maddesi (Bx) 80-85 arasındadır ve yaklaşık olarak %45-50 civarında şeker içerir. Ayrıca organik ve inorganik maddeler açısından zengin bir karışımdır. Bileşiminde çeşitli miktarlarda değişik vitaminler de ihtiva etmektedir. Bu özellikleri nedeniyle bazı sanayi kollarının ana hammaddesi durumundadır.

Melas ülkemizde başlıca maya üretimi, yem sanayi, alkol üretimi vs. gibi alanlarda kullanılmaktadır.

Türkiye’de Şeker Üretiminin Önemi ve Ülke Ekonomisine Katkısı

Stratejik bir ürün olan şekerin tarıma ve ülke ekonomisine katkıları iki ana başlık altında incelenebilir.

Tarıma Katkıları

- Sözleşmeli üretimin Türkiye’de ilk uygulandığı ve başarı sağlandığı bir ürün olması,
- Tarımda münavebe uygulamasının öncüsü ve modern tarım tekniklerinin yaygınlaştırıcısı olması,
- Toprakların fiziki yapılarının iyileştirilmesi ve biyolojik aktivitenin artırılmasına bağlı olarak kendisinden sonra ekilen ürünlerde verim artışı sağlanması, (hububatta ortalama %20),
- Yan ürünlerin kaba yem veya doğal gübre olarak kullanılabilmesi.

Makina kullanımı, pancarın yetiştirildiği topraklarda alternatif ve münavebe ürünleri olan buğday ve ayçiçeğine göre sırasıyla 1,5 ve 1,9 kat fazla olduğu bilinmektedir.

Şeker pancarı iyi bir münavebe bitkisi olup tarla hazırlığı, özenli ekim, gübreleme, sulama ve ilaçlama gerektirmektedir. Uzmanların denetiminde üretimin yapılması nedeniyle üreticinin modern tarım teknolojileri ve kültürel uygulamalar konularındaki bilgi düzeyini arttırmaktadır.

Şekerpancarı Orta Anadolu bölgesi için önemli bir tarımsal üretim faaliyetidir. Şeker pancarı tarımının yapıldığı yerlerde üretimin devamlılığını sağlayarak çiftçiyi yaşadığı yere bağlamakta, kırdan kente göçü engellemekte ve kırsal kesimde yaşayan insanların sosyo-ekonomik durumunu iyileştirmektedir.

İstihdam yönünden de ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır ve yaklaşık olarak 1 dekarında 10 kişi istihdam edilmektedir. Ülkemizde şeker pancarı tarımından geçimini

sağlayan yaklaşık 200 bin çiftçi ailesi vardır. Bu istihdama ilave olarak bakım ve hasat dönemlerinde 200 bin mevsimlik tarım işçisi istihdam edilmektedir.

Bir hektarlık alandaki şeker pancarı fotosentezi sonucunda yılda aynı birim alanda ekilen çam ormanından 1,5 kat daha fazla karbondioksit ortamdan çekilmektedir. Aynı şekilde bir dekar şeker pancarının fotosentez yoluyla havaya verdiği oksijen, 6 kişinin 1 yılda tükettiği oksijene eşdeğer olup, aynı orman alanından 3 kat daha fazla oksijen üretmektedir. Bu yönüyle Kyoto Protokolü çerçevesinde ülkeler arasında başlayacak emisyon ticaretinde ülkemizin elindeki en önemli güçlerden biridir.

Şeker pancarı, biyoenerji ya da yeşil enerji olarak da tanımlanan ve son yıllarda dünyada üretimi ve kullanımı yaygınlaşan biyoetanolün de en önemli hammaddesi olmaktadır. Şeker pancarının yan ürünü olan yaş pancar posası ve melas ile pancarın baş ve yaprak kısmı, hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Bu yan ürünlerin kolay temin edilebilir ve ucuz olması, kırsal kesimde hayvancılığın gelişmesine ve yaygınlaşmasına yardımcı olmakta ve bu kesime ek gelir kaynağı yaratmaktadır. Gerek şeker pancarı atıklarının değerlendirilmesi gerekse şeker üretimi sırasında elektrik enerjisi elde edilmesi sebebiyle ekonomi açısından da katkısı büyüktür.

3. HUKUKSAL DEĞERLENDİRME

3.1. GİRİŞ

Hukuk, toplumsal yaşamın bir ürünü ama aynı zamanda onun bir belirleyicisi konumundadır. Günümüzde bilim ve teknolojiye baş döndürücü gelişme, toplumsal hayatı derinden etkilemekte, üretim ve tüketim ilişkilerini belirlemektedir. Hukuk düzenleri de bu gelişmelere bağlı olarak kendilerini yenilemek ve özünde menfaatlerin dengelenmesi ve toplumsal huzur ve adaletin yegâne aracı olduklarını topluma izah etmek durumundadırlar. Aksi halde hukuk düzenleri inandırıcılıklarını ve toplum için bağlayıcılıklarını büyük ölçüde kaybederler.

Genetiği değiştirilmiş ürünler hukuk düzenlerinin karşı karşıya kaldıkları ve belirli bir ölçüde bir dayatmaya maruz kaldığı alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Hukuk düzenleri bir yandan bilim ve teknolojiye gelişmeyi özendirmek ve bilim özgürlüğünü teminat altına almak isterken; diğer yandan başta insanlar olmak üzere diğer canlı varlıkların, sağlık, vücut bütünlüğü ve yaratılış onurunu korumayı da kendilerine bir ödev görmüşlerdir. Hukuk düzeninin bu amaçları gözetildiğinde özellikle insan sağlığı bakımından doğada kendiliğinden var olmayan GDO'lu ürünlere, sürekli olarak kuşku ile yaklaşmakta, bilimsel çalışmalarla

hukuki düzenlemelerin at başı gitmesinin sağlanması gerektiği değerlendirilmektedir. Bir diğer ifade ile bilimsel çalışmalardan bağımsız bir hukuki değerlendirme mümkün değildir.

Hukuki düzenleme sanatı, çatışan menfaatleri dengeleme ve bir harmoni içerisinde toplumsal barışı sağlama sanatıdır.

3.2. BM CARTAGENA BİYOGÜVENLİK PROTOKOLÜ AÇISINDAN DEĞERLENDİRME

“Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesinin BiyogüvenlikKartagena Protokolünün Onayına Dair karar”, 11.08.2003 tarih ve 25196 sayı ile RG’de yayınlanmış ve iç hukukumuzun bir parçası haline gelmiştir.

Sözleşme’nin amacı,

- Modern biyoteknoloji kullanılarak değişime uğratılmış bulunan ve biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımı üzerinde herhangi bir olumsuz etkiye sahip olabilecek olan herhangi bir değiştirilmiş canlı organizmanın, özellikle sınır ötesi hareketi üzerinde odaklanarak, biyogüvenlik hakkında bir Protokol oluşturmak.
- Modern biyoteknolojinin hızlı bir şekilde yaygınlaşmasının ve bunun insan sağlığı üzerindeki tehlikeleri de göz önünde bulundurarak, biyolojik çeşitlilik üzerindeki potansiyel olumsuz etkileri hakkında artan kamu ilgisinin bilincinde olmak.
- Modern biyoteknolojinin çevre ve insan sağlığı için yeterli güvenlik tedbirleri ile birlikte geliştirilmesi ve kullanılması halinde insanlığın refahı için büyük potansiyele sahip olduğunu kabul etmek.
- Menşe merkezlerinin ve genetik çeşitlilik merkezlerinin insanoğlu için önemini kabul etmek.
- Birçok ülkenin, özellikle de gelişmekte olan ülkelerin doğa ve geliştirilmiş canlı organizmaların bilinen ve potansiyel risklerinin ölçüğü ile baş etme konusundaki sınırlı kapasitelerini göz önünde bulundurmamak.
- Sürdürülebilir kalkınmanın elde edilmesi için ticari ve çevresel anlaşmaların karşılıklı olarak birbirlerini destekleyici nitelikte olması gerektiğini kabul etmek.

Sözleşmenin sosyo-ekonomik değerlendirme ile doğrudan ilgili maddesi, aynı kenar başlığını taşıyan 26. maddedir.

Madde 26.

Taraflar, bu Protokol ya da bu Protokol'ün uygulanması için kendi ülkesinde almış olduğu tedbirler altında bir ithalat kararına varmadan önce, uluslar arası yükümlülükleri ile uyumlu olarak, değiştirilmiş canlı organizmaların biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımı üzerindeki etkisinden kaynaklanan sosyo-ekonomik bedelleri, özellikle de biyolojik çeşitliliğin yerli ve yerel topluluklar için değeri bakımından göz önüne alabilir.

3.3. AB MEVZUATI AÇISINDAN DEĞERLENDİRME

Gıda güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı konularını düzenleyen 12. Fasıl, 13.06.2010 tarih ve 5096 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanununun RG'de yayınlanmasını takiben 30.06.2010 tarihinde müzakerelere açılmıştır.

AB gıda mevzuatının temel hedefi, insan hayatı ve sağlığının yüksek düzeyde korunmasıdır. Bu hedef aynı zamanda hayvan sağlığı, bitki sağlığı ve çevrenin korunmasını da içerir. AB'nin buradaki temel politikası, çiftlikten sofraya (ahırdan çatala) gıda güvenliğinin teminidir. 12. Fasıl kapsamında yapılacak çalışmalarla benimsenen ilkelerin bir kısmı şunlardır:

- Vatandaşlar güvenli gıdaya ve tükettiği gıda konusunda doğru bilgiye erişim sağlayacaktır.
- Gıda ile ilgili düzenlemeler konusunda vatandaşın görüşü alınacak, karar alma sürecine katılımları sağlanacaktır.
- Gıda zincirinde izlenebilirlik daha etkin biçimde sağlanacaktır.
- Gıda ve yeme ilişkin daha sıkı kontroller yapılacak, bu kontroller için ayrıntılı kontrol planları hazırlanarak uygulanacaktır.
- Tüketicilerimiz marketten aldığı etin hangi hayvandan elde edildiğini, bu hayvanın annesinin kim olduğunu, uygulanan aşular, ilaçlar gibi verilere istediği takdirde ulaşabilecektir.

12. Fasıl kapsamında çıkarılan Kanun'un, yukarıda değinilen hedef ve ilkelere uygunluğu, uygulama yönetmeliğinin de 13 Ağustos 2010 tarihinde yürürlüğe girmesiyle tam olarak ifade edilmiş ve bu alanda yaşanan karmaşaya belirli bir ölçüde son verilmiştir.

Kanun'un 1.maddesinde "Bu Kanunun amacı, gıda ve yem güvenilirliğini, halk sağlığı, bitki ve hayvan sağlığı ile hayvan ıslahı ve refahını, tüketici menfaatleri ile çevrenin korunması da dikkate alınarak korumak ve sağlamaktır" hükmü yer almaktadır. Genetiği değiştirilmiş ürünlerin üretilmesine izin vermeyen düzenlemede, genetik yapısı değiştirilmiş organizmalar ve ürünleri ile ilgili olarak araştırma, geliştirme, işleme, piyasaya sürme, izleme, kullanma, ithalat, ihracat, nakil, taşıma, saklama, paketlenme, etiketlenme, depolama ve benzeri

faaliyetlere dair hükümler yer almaktadır. Düzenlemenin AB mevzuatı ile uyumlu olduğu gözlemlenmektedir.

3.4. TÜRKİYE CUMHURİYETİ MEVZUATI

A. Yazılı Hukuk Kuralları

Konumuz bakımından normlar hiyerarşisine göre mevzuatımızın tepe normu Anayasa'mızın 56. Maddesidir. Anayasanın 56. maddesine göre "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir".

Bu kapsamda olmak üzere yapılan düzenlemeler içerisinde 5977 sayılı Biyogüvenlik Kanunu, bu kanuna dayalı olarak çıkarılan ve 27671 sayılı Resmi Gazetede 13 Ağustos 2010 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe giren Genetik Yapısı Değiştirilmiş Organizmalar Ve Ürünlerine Dair Yönetmelik önemli bir yer işgal etmektedir. Bu düzenlemelerin yanısıra 11.6.2010 tarih ve 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu, 4882 sayılı Kanun'la değişik 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ve ilgili yönetmelikler, dosya konusunun sosyo-ekonomik değerlendirilmesiyle ilgili pozitif hukuk kurallarını içermektedir.

Biyogüvenlik Kanununun sorumluluğa ilişkin 14. maddesi, Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanununun gıda ve yem güvenilirliği ile ilgili 21. maddesi ile 25. maddesinin 3. fıkrası ve Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanunun 1, 4. maddenin 1. fıkrası ve 18. maddesinin bir arada değerlendirilmesi gerekir.

Biyogüvenlik Kanunu'nun 14. Maddesinde son derece sert bir sorumluluk düzenine yer verildiği görülmektedir. Madde incelendiğinde hukuka aykırılık oluşturmaya da, zarar fiilen meydana gelmeye de ve faaliyette bulunanların kusuru bulunmamasına da genetiği değiştirilmiş organizmalarla ilgili faaliyette bulunanlar sorumlu tutulmuşlardır. Son derece sert olan bu sorumluluk rejimi, GD ürünlerle ilgili faaliyette bulunanları tehlike sorumluluğu ile sorumlu tutmaktadır. Böyle bir düzenleme olmasaydı dahi, Yeni Borçlar Kanunu'nun 69. maddesinde hâkimin yarattığı bir hukuk olarak tehlikeli bir faaliyeti tehlike sorumluluğu olarak değerlendirme imkânı yaratmıştır. Bu da son derece olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

Bir ülkenin pozitif düzenlemeleri aynı zamanda düzenlemelere yol gösteren ilkeleri de kapsamaktadır. Dolayısıyla ülkemizdeki konumuzla ilgili pozitif düzenlemelere yön veren "zayıfların korunması, ihtiyat ilkesinin uygulanması, tüketicinin bilgilendirilmesi hakkı,

tüketicinin seçim hakkının garanti altına alınması” gibi ilkeler mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.

Hukuki değerlendirmeler yalnızca insan sağlığı bakımından yapılmayıp aynı zamanda toplumsal dinamikler ve özellikle rekabet, sürdürülebilir kalkınma bakımından da yapılmalıdır. Bu kapsamda ülkemizin ihtiyaç duyulan ürünleri uzun vadede kendisinin üretmesi, henüz riskleri tam olarak tespit edilemeyen genetiği değiştirilmiş ürünler yerine kendine yeterli ölçüde genetiği değiştirilmemiş ürün üretmeyi planlaması ve gerçekleştirmesi yönünde politikaların belirlenmesi önem taşımaktadır. Bu sebeple genellikle 10 yıl olarak öngörülen izin sürelerinin 5 yıla çekilmesi ve her izin döneminde risklerin tekrar değerlendirilmesine olanak tanınması son derece önem taşımaktadır.

4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun 4, 6 ve 7. maddeleri ile rakipler arası anlaşmaların önlenmesi, hâkim durumun kötüye kullanılmasının önüne geçilmesi, rekabeti kısıtlayıcı birleşmelerin engellenmesi amaçlanmıştır.

B. Yazılı Olmayan Hukuk Kuralları özellikle ilkeler

a. Sözleşmenin Zayıf Tarafının Korunması İlkesi

Sözleşmelerde sözleşmenin zayıf tarafının korunması ilkesi Anayasa tarafından teminat altına alınan sosyal devlet ilkesinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüketici sözleşmelerinin zayıf tarafı tüketicidir; Devlet tüketiciyi korumak için her türlü önlemi almak zorundadır. Söz konusu ilkeye uygun olarak çıkarılan Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un yukarıda anılan 18. maddesinde “Tüketicinin kullanımına sunulan mal ve hizmetlerin kişi beden ve ruh sağlığı ile çevreye zararlı veya tehlikeli olabilmesi durumunda, bu malların emniyetle kullanılabilmesi için üzerine veya ekli kullanım kılavuzlarına, bu durumla ilgili açıklayıcı bilgi ve uyarılar, açıkça görülecek ve okunacak şekilde konulur ve yazılır” hükmü yer almaktadır. Söz konusu hükmün amacı, zayıf olan tüketiciyi, sözleşmenin güçlü olan tarafına karşı korumaktır.

b. İhtiyat İlkesi

İhtiyat ilkesi, özellikle teknolojik gelişmelerin yaşandığı son yüzyılda insan ve çevrenin bilinmeyen ya da öngörülemeyen risklere karşı korunmasını sağlayan bir ilkedir. Bilimsel belirsizlik, hem gözüktüğü alanlardaki sorunların kapsam ve sonucuna, hem de bunlara ilişkin önlemlere yönelik olabilmektedir. Belirsizlik ilgili olduğu alanlarda bilgi eksikliğine, süreçlerin değişkenliğine ve belirlenemezliğine ilişkin olmak üzere farklı

şekillerde ortaya çıkabilmekte ve bilimin belirsizlik sorununu çözümlemesi de bu farklı şekillere göre birbirinden ayrılmaktadır. İhtiyat ilkesinin sebebini oluşturan belirsizlik, bilinebilir bir olasılığı gösteren risk kavramından ayrı olan ve bilinmeyen bir olasılık olgusunun simgelediği gerçek bir bilinmezliktir. Günümüzde belirsizliğin en çok olduğu alanlardan biri de genetik olarak değişikliğe uğramış organizmalardır. Özellikle zaman bakımından sınanması gereken ihtiyat ilkesi, bu sorumluluğunu henüz yeni bir teknoloji olan GDO içeren ürünler bakımından gerçekleştirememiştir. Yaklaşık 30 yıllık bir teknolojinin sonucu olan GDO içeren ürünlerin insan ve çevre üzerindeki olumsuz etkilerinin henüz somut olarak ortaya konulmamış ve gözlemlenememiş olması bu tür ürünlere ihtiyatla yaklaşmayı ve bu konuda alınacak tedbirleri üst sınırdan tutmayı gerekli kılmaktadır.

c. Şeker Kanunu Açısından Değerlendirme

Yem amaçlı şeker pancarı ithali Şeker Kanunu açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Zira pancarın (kaba) yem olacak şekilde işlenebilmesi zorunlu olarak şekerinin alınmasını, bir diğer ifade ile şeker üretilmesini gerektirmektedir. Şeker üretimi ise Şeker Kanunu tarafından belirli usul ve esaslara bağlanmış, kotalar belirlenmiş, yine bir üst kurul olarak Şeker Kurumu kurulmuş, bu kurumun uyguladığı politikalar sonucu şekerde reel olarak fiyat düşüşü sağlanırken, pancar üreticisinin desteklenmesi amacıyla da “kayıt dışı şeker arzı” ile mücadele edilmektedir. Yem amaçlı olarak şeker pancarının ithaline izin verildiği takdirde, bu durum ülke içinde şeker arzını olumsuz etkileyecek, Şeker Kanununun öngördüğü piyasa rejiminden uzaklaşılması sonucunu doğuracaktır (Şeker Kanunu ile getirilmek istenen rejim konusunda bkz. YILMAZ, 2001).

3.5. SONUÇ

Uluslararası, ulusal ve AB pozitif hukuk kuralları ile ilkeler bir arada değerlendirildiğinde;

1. İthal edilen genetiği değiştirilmiş organizmaların, idari olarak alınmış olan ekim yasağına uygun olarak değerlendirilmesi için gerekli tüm önlemlerin alınması, özellikle kayıt ve kaçak izlenebilirliğine önem verilmesi, yasa dışı ekimine hiçbir şekilde meydan verilmemesi,
2. Çevre hukukuna ilişkin ilke ve kurallar uyarınca kamunun aydınlatılma yükümünün açık olarak yerine getirilmesi için gerekli yayın ve ilanların yapılması,

3. Tüketici hukukuna ilişkin ilke ve kurallar uyarınca tüketicinin bilgilendirilmesi yükümünün açık olarak yerine getirilmesi için oran sınırı konulmaksızın, GDO içeren tüm ürünler hakkında tüketicinin bilgilendirilmesine yönelik kanunen öngörülen ve yönetmelikte düzenlenen şekliyle etiketlemenin yapılmasının sağlanması,
4. Tüketicinin seçim hakkının garanti altına alınması amacıyla geleneksel ürünlerin üretilmesinin özendirilmesi ve bunun devletçe bir politika olarak benimsenmesi son derece önemlidir. Böylece kısa vadede ithalat ile giderebileceğimiz yem amaçlı şeker pancarı ihtiyacı, iyi bir planlama ile GDO içermeyen ürünlerle ikame edilebilir. Hayvan yetiştiricilerine ve dolayısıyla tüketiciye seçim hakkının sağlanması bakımından GD ürün ile geleneksel ürün piyasalarda bulunabilmeli ve herhangi bir baskı (fiyat baskısı vs.) olmaksızın tüketiciler seçim hakkını serbestçe kullanabilmelidirler. Bu sebeple doğrudan veya dolaylı olarak GDO içeren ürünler hakkında tüketicinin bilgilendirilmesinin yanı sıra devlet politikası olarak geleneksel ürünlerin üretimine teşvik getirilmesi ve çiftçilerin özendirilmesi yönünde tedbirler alınması gerektiği, ithalatın sürekli bir çare olmaktan çıkarılması gerektiği,
5. Rekabetin korunması hakkındaki 4054 sayılı kanunun 27. maddesinin g ve h bentlerince öngörülen Rekabet Kurumundan görüş alınması hususundaki görev ve yetkinin, esasen 5977 sayılı Biyogüvenlik Kanununun 3. maddesinin 5 b bendinin de gereği olduğu ve GDO içeren ürünler bakımından da öncelikle kullanılması gerektiği, zira, bu ürünlerin geleneksel ürünlere göre daha ucuz olduğu ve uzun vadede tekel oluşumlarına meydan verebileceği, dolayısıyla rekabeti olumsuz yönde etkileyebilme özelliğine sahip olduğu,
6. Rekabetin korunabilmesi için geleneksel ürün üreticilerinin özendirilmesi ve desteklenmesi gerektiği, böyle bir özendirici çalışmanın birbirine yaklaşık fiyatlarla satılan ürünler arasında seçim hakkının sağlıklı bir biçimde yapılması bakımından da son derece önemli olduğu,
7. Cartagena Protokolü'nün 12. maddesinde düzenlenen "yeniden inceleme ve değiştirme" hakkının göz önünde tutulması, yeniden inceleme ve değiştirme süresinin 10 yıldan 5 yıla çekilmesi ile ilgili olarak gerekli düzenlemelerin yapılmasının yerinde olacağı, sosyo-ekonomik riskler açısından yapılan değerlendirmelerin gerekli alt yapı eksiklikleri giderilmeksizin bu tür ürünlerin ithaline izin verilmemesi gerektiği,

8. 2001 yılından itibaren yürürlükte bulunan 4634 sayılı Şeker Kanunu şeker arzını kontrol altına almayı amaçladığından, şeker arzını kontrolsüz hale getirecek uygulamalardan kaçınmak gerekmektedir. Yem amaçlı şeker pancarı ithali Şeker Kanunu ile sağlanmaya çalışılan rejimi olumsuz etkileyecektir.

4. KOMİTE KARARI

Sosyo-ekonomik değerlendirme komitesi H7-1 Şeker Pancarı Çeşidinin yem amaçlı olarak ithal edilmesi için izin talebi başvuru dosyası hakkında gerekli bilimsel araştırma ve değerlendirmeleri yapmıştır. Bu araştırma ve değerlendirmeler ışığında ülkemizde yeterince üretimi yapılan ve özellikle fazla ekilmemesi için kota uygulanan şeker pancarını yem olarak kullanmak amacıyla ithal edilmesi sosyo-ekonomik açıdan ülke tarımını olumsuz etkileyeceği nedeniyle ithal edilmesi için başvuru talebinin uygun görülmediği kararına ulaşılmıştır.

KAYNAKLAR

Şeker Kanunu ile getirilmek istenen rejim konusunda bkz.,Yılmaz, T., Dünyada Şeker Politikaları ve Yeni Şeker Kanunu Sonrası Türkiye'nin Seçenekleri, Gıda Mühendisliği Dergisi, S.11, Aralık 2001, s. 8 vd..

Aris, A. And S. Leblanc. 2011. Maternal and fetal exposure to pesticides associated to genetically modified foods in Eastern Townships of Quebec, Canada. *Reproductive Toxicology*, 31: 528-533.

Cox, C. 1998. Glyphosate (Roundup). *J. Pest Reform*. 18:3-17.

De Vendômois, J.S., F. Roullier, D. Cellierand G.-E. Seralini. 2009. A comparison of the effects of three GM corn varieties on mammalian health. *Int. J. Biol. Sci.* 2009, 5: 706-726.

EFSA. 2009. Modification of the residue definition of glyphosate in genetically modified maize grain and soybeans, and in products of animal origin on request from the European Commission. *EFSA Journal* 7:42.

Gasnier, C., C. Dumont, N. Benachour, E. Clair, M-C. Chagnon, G.-E. Seralini. 2009. Glyphosate-based herbicides are toxic and endocrine disruptors in human cell lines. *Toxicology* 262: 184-191.

www.turkseker.gov.tr

www.sekerkurumu.gov.tr/fabrikalar.aspx

www.konyaseker.com.tr

İstatistik Göstergeler, 1923-2010, www.tuik.gov.tr